

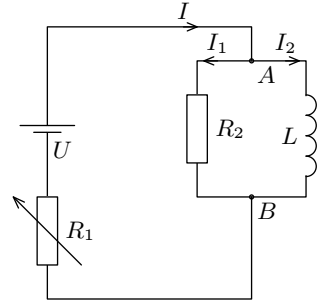
13. ročník, úloha III. 2 ... supravodič (5 bodů; průměr ?; řešilo 29 studentů)

Mějme obvod na obrázku 1. Část obvodu obsahující R_2 a L (10 H) je ponořena do kapalného hélia. Vodiče v této části jsou supravodiivé (mají nulový odpor).

Vyndáme-li R_2 z hélia, má odpor 5 Ω .

První experiment probíhá následovně: Proud I měníme pomocí R_1 tak, aby v časovém intervalu (t_0, t_1) byl konstantní 1 A, v (t_1, t_2) rovnoměrně klesal na nulu, v (t_2, t_3) rovnoměrně stoupal na 0,5 A a dále byl konstantní. V čase t_3 rezistor R_2 vyndáme z hélia a v čase t_4 jej tam opět spustíme. V t_0 je $I_1 = I_2 = 0,5$ A. Určete časový průběh I_1 a I_2 v časovém intervalu (t_0, t_4) .

Druhý experiment probíhá následovně Na počátku je $R_2 = 0 \Omega$, $I_1 = 0$ A, $R_1 = 7,5 \Omega$, $I = 0,5$ A. R_1 se dále nemění. V čase t_1 vyndáme R_2 z hélia a v čase t_2 jej tam opět spustíme. Načrtněte do grafu průběh časové závislosti I , I_1 , I_2 .

Obr. 1

Celá tato úloha se točila kolem Faradayova zákona elektromagnetické indukce

$$U = -L \frac{\Delta I}{\Delta t}.$$

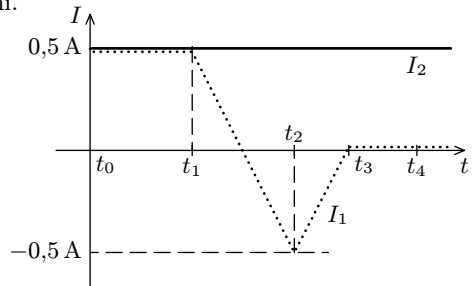
Tento zákon říká, že napětí na cílce způsobuje změnu procházejícího proudu. A naopak, že na cílce, kterou prochází proměnný elektrický proud, se indukuje napětí. Při řešení úlohy je nesmírně důležité si uvědomit (všichni, kteří mají dva a méně bodů, si to neuvědomili), že pokud na cílce není napětí, je proud I_1 konstantní.

V prvním experimentu (obr. 2) je až do času t_3 odpor R_2 nulový, tedy napětí mezi uzly A a B je podle Ohmova zákona nulové, a proud I_1 zůstává konstantní. Podle Kirchhoffova zákona musí být neustále $I_1 + I_2 = I$. Proud I je zadán, I_1 je až do t_3 konstantní, tedy I_2 je v čase (t_0, t_3) jednoznačně určen vztahem $I_2(t) = I(t) - I_1(t_0)$. Protože v čase t_3 je $I_2 = 0$ A, je napětí mezi uzly A a B nulové i nadále a rezistorem R_2 nezačne protékat žádný proud. I se dle zadání nemění, je tedy dále konstantní i I_1 .

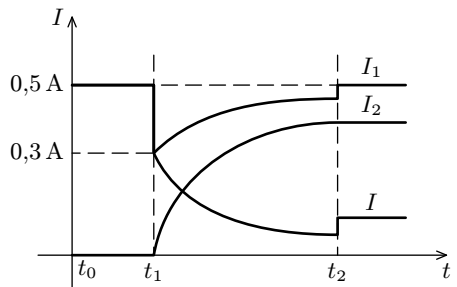
Ve druhém experimentu (obr. 3) zůstávají hodnoty až do t_1 konstantní. V t_1 vyndáme rezistor z hélia. Cívkou v tom okamžiku ještě žádný proud neprochází, proto proud I a také I_2 klesne na hodnotu

$$I = I_2 = \frac{U}{R_1 + R_2} = \frac{R_1 I(t_0)}{R_1 + R_2}.$$

Dále bude proud I_2 klesat k nule, I_1 se bude dle Faradayova zákona stále pomaleji zvětšovat a I bude narůstat zpět k původní hodnotě. Toto nám jako úplné řešení úlohy stačilo. Průběh

Obr. 2

Obr. 3

proudu však můžeme s použitím integrálního počtu spočítat přesně. Matematicky řečeno budou platit rovnice

$$R_2 I_2 = L \frac{dI_1}{dt}, \quad U = R_2 I_2 + R_1 (I_1 + I_2),$$

kde $U = R_1 I(t_0)$ je napětí zdroje. Dosazením I_2 ze druhé rovnice do první získáme separovatelnou diferenciální rovnici. Přihlédneme-li k počáteční podmínce $I_1(t_1) = 0$ A, dostaneme řešení

$$\begin{aligned} I_1 &= \frac{U}{R_1} \left[1 - \exp \left(-\frac{R_1 R_2}{L(R_1 + R_2)} (t - t_1) \right) \right], \\ I_2 &= \frac{U}{R_1 + R_2} \exp \left(-\frac{R_1 R_2}{L(R_1 + R_2)} (t - t_1) \right), \\ I &= \frac{U}{R_1} \left[1 - \frac{R_2}{R_1 + R_2} \exp \left(-\frac{R_1 R_2}{L(R_1 + R_2)} (t - t_1) \right) \right]. \end{aligned}$$

V čase t_2 po spuštění rezistoru do hélia, bude mezi A a B opět nulové napětí, proud I_1 tedy zůstane konstantní. I bude také konstantní a velký jako na začátku $I = U/R_1$, neboť odpor supravodivé části bude nulový. Dále podle Kirchhoffova zákona $I_2 = I - I_1$. Ještě nutno podotknout, že konečné velikosti proudů závisí na délce časového intervalu (t_1, t_2) , pro načrtnutí grafu jsme volili $t_2 - t_1 = 5$ s.

Lenka Zdeborová & Jiří Libra